

تدوین الگوی تامین مالی اسلامی با تاکید بر افزایش توان رزمی نیروهای مسلح (مورد مطالعه: ارتش جمهوری اسلامی ایران)

بهزاد جعفری^۱

چکیده:

تامین مالی از مهمترین عوامل در افزایش توان رزمی نیروهای مسلح است و تامین مالی اسلامی با توجه به مؤلفه‌های اعتقادی و تحریم‌های ظالمانه کشورمان برای نیروهای مسلح از اهمیت بسزایی برخوردار است. هدف اصلی این پژوهش تدوین الگوی تامین مالی اسلامی با تاکید بر افزایش توان رزمی نیروهای مسلح می‌باشد. در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها از روش کتابخانه‌ای و مطالعه مقالات و تابید نهایی توسط خبرگان و برای تحلیل آنها از پرسشنامه دلفی فازی و فرایند تحلیل سلسله مراتبی استفاده می‌گردد. لذا با توجه به ادبیات موضوع، ۲۰ عامل مؤثر بر تامین مالی اسلامی نیروهای مسلح شناسایی و در سه متغیر، تامین مالی کننده، نهادهای مکمل، و شرایط کلان اقتصادی دسته‌بندی و طبق نظر خبرگان با روش دلفی فازی مهمترین مؤلفه‌های آنها انتخاب می‌گردند و در نهایت برای رتبه‌بندی مؤلفه‌ها از روش فرایند تحلیل رتبه‌ای استفاده شده است. بر اساس نتایج به دست آمده، توجه به بازدهی و قابلیت نقد شوندگی برای تامین کنندگان مالی (سرمایه‌گذاران)، همچنین پائین بودن هزینه‌ی انتشار و سطح ریسک، رشد اقتصادی مبتنی بر دانش جدید مهمترین معیارها از نظر نهادهای مکمل (در مقام مشاور) و در نهایت انطباق با شرایط گوناگون توری رکودی، جذب مشارکت حداکثری و جذب سرمایه‌گذاری خارجی از مهمترین معیارهای کلان اقتصادی محسوب می‌شوند. نتیجه نهایی پژوهش این است که با توجه به استقبال تامین کنندگان مالی (سرمایه‌گذاران) و نهادهای مکمل در شرایط کلان اقتصادی، خرید اوراق مشارکت، اسناد خزانه اسلامی و اوراق استصناع از بهترین اوراق تامین مالی اسلامی برای نیروهای مسلح بوده که استفاده از آنها در نهایت نتایج مطلوبی در اقتصاد جامعه خواهد داشت.

واژگان کلیدی: تامین مالی، تامین مالی اسلامی، تامین مالی اسلامی نیروهای مسلح، نیروهای مسلح

۱- استاد حسابداری، گروه اقتصاد و حسابداری، دانشگاه افسری امام علی (ع)، تهران، ایران

مقدمه

در سالیان اخیر، تامین مالی همواره به عنوان یک منبع مهم برای سازمان‌ها، به منظور توسعه و بالندگی و دستیابی به مزیت رقابتی پایدار مطرح بوده‌است و این مهم در آجا از عوامل اساسی بوده و با توجه به اهمیت مسایل اعتقادی و دینی در کشور، گشایش راه‌های تامین مالی اسلامی در آجا می‌تواند به افزایش توان رزمی منتهی گردد.

با پایان یافتن جنگ و عدم پیروزی استکبار در زمینه‌های نظامی، تهاجمات به عرصه‌های دیگر کشیده شد. یکی از این عرصه‌ها که خصوصاً در سالهای اخیر با تهاجمات گسترده همراه بوده است، "عرصه اقتصادی" است. بنابراین خود انقلاب اسلامی مکلف به نوآوری و نظریه‌پردازی و الگوسازی در عرصه‌های جدید اقتصادی و تامین مالی جدید است. هرکشوری که علم استکبارستیزی را برپا کند، نیازمند چنین الگوهایی است. یکی از این مفاهیم "اقتصاد مقاومتی" در سایه تامین مالی اسلامی است (رواسر و همکاران، ۱۴۰۱).

در شرایط فعلی با توجه به شرایط تحریم، حفظ استقلال که یکی از اهداف اقتصاد مقاومتی و اسلامی است که از اهمیت بالایی برخوردار است. در این میان نیروهای مسلح به عنوان یکی از ارکان این مهم به جهت افزایش توانمندی‌های دفاعی مورد توجه قرار می‌گیرند. (عزیزی و همکاران، ۱۴۰۰).

از ویژگی‌های بارز محیط کنونی سازمان‌ها، از جمله ارتش جمهوری اسلامی ایران، مدیریت درست و اسلامی تامین منابع مالی است. مطالعات انجام شده در الگوهای مختلف این حوزه، فهرست‌های متفاوتی را از عناصر تشکیل دهنده تامین مالی ارائه می‌دهد که ممکن است این فهرست‌ها در سازمان‌های ایرانی کارایی نداشته باشد زیرا فرهنگ و باورهای اعتقادی ما اجازه هر نوع تامین مالی را نخواهد داد. درجه اهمیت هر یک از عناصر تشکیل دهنده تامین منابع مالی برای سازمان نقش بسیار مهمی در سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری‌ها ایفا می‌کند. هر یک از مدل‌های تامین مالی در شرایط خاصی مورد استفاده قرار گرفته و دارای نقاط ضعف و قوت خاص خود می‌باشند (بونتیس^۲، ۲۰۱۲).

با وجود اثرات منفی که گسترش مخارج نظامی می‌تواند بر اقتصاد تحمیل نماید، از یک سو به دلیل موقعیت حساس و استراتژیک ایران در منطقه خاورمیانه و تهدیدات امنیتی که وجود دارد و از سوی دیگر، تحریم‌های اقتصادی همه جانبه بین‌المللی غرب علیه کشورمان، افزایش

هزینه‌های دفاعی و نظامی ضرورتی اجتناب ناپذیر است. در کنار این ضرورت، به سبب محدودیت‌های مالی و بودجه‌ای که گریبان‌گیر کشور است، مدیریت این منابع از اهمیت دو چندان برخوردار است (عباسیان و همکاران، ۱۳۹۴). اقتصاد دفاعی که می‌توان آن را زیرمجموعه‌ای از اقتصاد بخش عمومی دانست دارای زیرشاخه‌های مختلفی است که یکی از موارد مهم آن، تأمین مالی نیروهای مسلح کشورها است. منابع مالی به عنوان مهمترین عامل و لازمه رشد و توسعه اقتصادی و افزایش قدرت دفاعی کشورها، همواره مورد توجه دولت‌ها و اقتصاددانان بوده است (گلخندان، ۱۳۹۵).

افزایش توان رزم توسط صاحب‌نظران متعددی تعریف شده است، که به برخی از آنها اشاره می‌شود. توان رزم، مجموعه‌ای از عوامل فیزیکی و غیرفیزیکی موجود با کارایی لازم بوده که ترکیب و تلفیق مناسب و کاربرد صحیح آنها در انجام موفقیت‌آمیز مأموریت، مؤثر می‌باشد (قنبری جهرمی، ۱۳۹۵). توان رزم در نیروهای مسلح، عبارت است از قدرت و توانایی یک یگان نظامی هنگام عملیات رزمی که ناشی از عوامل فیزیکی، غیرفیزیکی و برتری‌ساز می‌باشد (خان‌احمدی و همکاران، ۱۳۹۵).

پس اهمیت و ضرورت روزافزون مدیریت دانش مالی و مطالعات مربوط به ارزیابی تأمین این منابع در تمام کشورها از مباحث اساسی و به‌روز بوده و مطالعات و تحقیقات فزاینده‌ای که در این کشورها انجام می‌گیرد. وجود منابع ناشناخته برای تأمین مالی و مسائل مختلف مربوط به اهمیت امنیت عمومی، سبب گردیده تا محقق در پی ارائه الگوی مناسب تأمین مالی در ارتش جمهوری اسلامی ایران باشد. در مورد تأمین مالی نیروهای مسلح در آجا خلأ تحقیقاتی مشهود بوده و در حد اهمیت این مقوله، به آن توجه نشده است، هر چند در تحقیقات خارجی بسیار پر بارتر و مفصلتر به این موضوع پرداخته شده است. چندین پژوهش داخلی به مسئله تأمین مالی در آجا پرداخته‌اند، از جمله الگوی تأمین مالی نیروهای مسلح در ایران (یاور دشتبانی و همکاران، ۱۳۹۷). و اولویت‌بندی روش‌های تأمین مالی اسلامی جهت تأمین مالی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران (عبدی و همکاران، ۱۳۹۸).

در خصوص اهمیت و ضرورت پژوهش باید عنوان کرد که اقتصاد دفاعی دارای زیرشاخه‌های مختلفی است که یکی از موارد مهم آن، تأمین مالی نیروهای مسلح کشورها است. سرمایه به‌عنوان مهمترین عامل و لازمه رشد و توسعه اقتصادی و افزایش قدرت دفاعی کشورها، همواره مورد توجه دولت‌ها و اقتصاددانان بوده است. کمبود سرمایه و سرمایه‌گذاری علاوه بر اثرگذاری منفی بر فاکتورهای اقتصادی کشورها، بر توانایی آنها برای دفاع از خود و مقابله با تهدیدات نظامی و تروریست، اثر منفی گذاشته و در صحنه بین‌المللی توان ایستادگی در مقابل قدرتهای بزرگ و متخاصم را از آنها سلب می‌کند؛ بنابراین نقش سرمایه و تأمین مالی مناسب در

نیروهای مسلح هر کشور، به عنوان یکی از ارکان اصلی افزایش توانمندی‌های دفاعی و اقتدار در حوزه‌ی نیروهای مسلح در بین صاحب‌نظران این حوزه به‌طور گسترده پذیرفته شده است. فرآیند تأمین مالی نیروهای مسلح به‌طور خاص بر فرآیند تهیه منابع مالی در نیروهای مسلح می‌پردازد. درواقع فارغ از هرگونه مباحث سیاسی و با توجه به تأکیدات رهبر معظم انقلاب اسلامی، باید تقویت بنیه دفاعی کشور نه فقط از لحاظ نیروی انسانی بلکه از جهات دیگر نیز مورد مطالعه و در دستور کار قرار گیرد که یکی از مهمترین، اساسی‌ترین و پایه‌ای‌ترین مباحث برای این مهم، موضوع تأمین مالی نیروهای مسلح کشور است. با توجه به تهدیدات خارجی علیه کشور و تحمیل تحریم‌های بین‌المللی ظالمانه از طرف کشورهای متخاصم با هدف تضعیف نظام جمهوری اسلامی ایران، باید به دنبال ابزارها و تکنیک‌های کارآمد برای تأمین مالی نیروهای مسلح بود که به افزایش توانمندی‌های نیروهای مسلح و قدرت دفاعی کشور کمک کند. بنابراین در بین مباحث تأمین مالی باید به دنبال مباحث جدید بود که هم با هویت مردمی و مذهبی نیروهای مسلح کشور همخوانی داشته باشد و هم از لحاظ کارآمدی تأمین منابع مالی برای نیروهای مسلح قابل کاربرد بوده و منجر به افزایش اقتدار نظامی کشور شود. در این رابطه ابزارهای تأمین مالی اسلامی (صکوک) می‌توانند نقش بزرگی در رسیدن به اهداف مذکور داشته باشند. صکوک یکی از تحولات مهم بازار سرمایه در دنیا و به ویژه در کشورهای اسلامی به شمار می‌رود و طراحی و عرضه آنها از رشد چشمگیری برخوردار است. با توجه به اینکه صکوک متکی به منابع مالی داخلی بوده و استفاده از آن می‌تواند وابستگی به منابع تأمین مالی خارجی را به‌خصوص در شرایط تحریمی کنونی از بین ببرد، باید دید چه موانعی بر سر این راه قرار دارد و عوامل مؤثر بر این نوع تأمین مالی شناسایی و تشریح شوند؛ بنابراین در این پژوهش ابتدا عوامل مؤثر بر تأمین مالی اسلامی نیروهای مسلح شناسایی و به کمک روش دلفی با نظرات خبرگان رتبه‌بندی شده و سپس با انتخاب معیارهای اثرگذار بر تأمین مالی اسلامی، ابزارهای تأمین مالی اسلامی قابل استفاده در نیروهای مسلح، با روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) مقایسه زوجی و رتبه‌بندی شده‌اند. بنابراین هدف اصلی این تحقیق بالا بردن توان رزمی ارتش جمهوری اسلامی ایران با استفاده از ارائه الگوی اسلامی مطلوب برای تأمین مالی در ارتش جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. لذا هدف پژوهش است که بتواند ۱- مناسب‌ترین شاخص‌های تأمین مالی اسلامی را در ارتش جمهوری اسلامی ایران را با نظر خبرگان شناسایی کند. ۲- مؤلفه‌های این شاخص‌ها را ارزیابی کند. یعنی شاخص‌های به دست آمده که با تایید خبرگان شامل منظر تأمین کنندگان مالی، منظر نهادهای مکمل و منظر شرایط کلان اقتصادی است در بر گیرنده چه زیر شاخه‌هایی (مؤلفه) است. بهترین و

مؤثرترین آنها انتخاب و مورد ارزیابی قرار بگیرند. ۳- الگوی مناسب تامین مالی اسلامی در ارتش طراحی نماید.

در ادامه سوالات و فرضیه های پژوهش به شرح زیر بیان می شوند:

سوال اصلی:

مناسب ترین مؤلفه های تامین مالی اسلامی در افزایش توان رزمی نیروهای مسلح کدامند؟

سوالات فرعی:

مناسب ترین مؤلفه های تامین مالی اسلامی از منظر تأمین کننده مالی کدامند؟

مناسب ترین مؤلفه های تامین مالی اسلامی از منظر نهادهای مکمل کدامند؟

مناسب ترین مؤلفه های تامین مالی اسلامی از منظر شرایط کلان اقتصادی کدامند؟

فرضیه اصلی پژوهش:

الگوی مطلوب تامین مالی اسلامی در بالا بردن توان رزمی ارتش جمهوری اسلامی ایران تاثیر مثبت و معناداری دارد.

فرضیه های فرعی پژوهش:

رویکرد تامین مالی اسلامی از منظر تأمین کننده مالی (سرمایه گذار) در بالا بردن توان رزمی ارتش جمهوری اسلامی ایران تاثیر مثبت و معناداری دارد.

رویکرد تامین مالی اسلامی از منظر نهادهای مکمل در بالا بردن توان رزمی ارتش جمهوری اسلامی ایران تاثیر مثبت و معناداری دارد.

رویکرد تامین مالی اسلامی از منظر شرایط کلان اقتصادی در بالا بردن توان رزمی ارتش جمهوری اسلامی ایران تاثیر مثبت و معناداری دارد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش:

تامین مالی دولت ها یک فرآیند گسترده است که به جمع آوری و مدیریت منابع مالی برای تأمین هزینه ها و اجرای برنامه ها و خدمات عمومی اشاره دارد. تامین مالی دولت ها بسیار پیچیده است و بر اساس موقعیت اقتصادی، سیاست های مالی و مسائل داخلی و بین المللی تغییر می کند. این فرآیند مهم است چرا که تعیین می کند که دولت چگونه منابع مالی خود را مدیریت می کند و چگونه برنامه ها و خدمات عمومی را اجرا می کند (مرکز مالی ایران، ۱۳۹۸).

تامین مالی اسلامی:

شوک های ناگهانی در بازارهای جهانی، بر رفتار بازار تأثیر زیادی داشته اند. در چنین محیطی، استفاده از ابزارهای مالی نوین و پیچیده برای مدیریت ریسک و بهینه سازی بازدهی، به ضرورتی اجتناب ناپذیر تبدیل شده است. باتوجه به افزایش ریسک های سرمایه گذاری، تمامی

فعالان بازار ملزم به واکنش سریع در برابر نوسان‌ها و به روزرسانی مستمر راهبردهای خود هستند. این نیاز مبرم، سرمایه‌گذاران را به سوی کشف و بهره‌برداری از فرصت‌های جدید سرمایه‌گذاری سوق داده است تا بتوانند همگام با تغییرات سریع بازار، به سودآوری دست یابند (رونکالی^۳، ۲۰۲۰).

در دنیای پیچیده و پویای بازارهای مالی، سرمایه‌گذاران همواره در جستجوی ابزارهای کارآمد برای کاهش ریسک و بهبود عملکرد سبد سرمایه‌گذاری خود هستند. اختیار معامله، به عنوان ابزاری مشتقه، در این میان نقشی محوری ایفا می‌کند و به سرمایه‌گذاران امکان می‌دهد تا با اتخاذ راهبردهای متنوع، ضمن پوشش ریسک، از فرصت‌های سودآوری بهره‌مند شوند (کوین^۴، ۲۰۲۴).

نظام مالی اسلامی متشکل از بانکداری اسلامی، بیمه اسلامی و بازار سرمایه اسلامی، با پیشرفت خود به یک بخش مهم و اساسی در بازار مالی جهانی تبدیل شده و به مثابه یک مدل مالی جانشین کارا و قابل اجرا در مقابل نظام مالی کلاسیک بسیار مورد توجه قرار گرفته است. تأمین مالی اسلامی فرآیند تأمین مالی است که در چارچوب آن بانک‌ها، مؤسسات مالی و دولت برای عملیات تأمین مالی خود از روش‌هایی استفاده می‌کنند که با قوانین دین اسلام مطابقت دارد و به سه گروه عمده تقسیم می‌شوند: گروه نخست، ابزارهای مالی غیرانتفاعی هستند که بر اساس قراردادهای خیرخواهانه اسلامی همچون قرض الحسنه و وقف طراحی می‌شوند. گروه دوم، ابزارهای مالی انتفاعی با نرخ‌های سود انتظاری هستند که بر اساس قراردادهای مشارکتی همچون مشارکت، مضاربه، مزارعه و مساقات طراحی می‌شوند. گروه سوم، ابزارهای مالی انتفاعی با سود معین هستند که بر اساس قراردادهایی چون مرابحه، اجاره و استصناع طراحی می‌شوند (موسویان، ۱۳۸۶). در مقابل نظام تأمین مالی متعارف یا سنتی وجود دارد که اساس آن مبتنی بر سیستم قرض پول یا سرمایه همراه با تضمین اصل و بهره است. با اندکی تأمل در نظام‌های تأمین مالی اسلامی، مشخص می‌شود که این نظام‌ها به دلیل اهداف و فلسفه وجودی خود و حرمت ربا در اسلام، استفاده از ابزارهای مالی متعارف را به دلیل اصلی وجود ربا جایز نمی‌دانند و در تلاش برای ایجاد و به‌کارگیری ابزارهای مالی اسلامی هستند (لشکری و ارجمندی، ۱۳۹۱).

انواع ابزارهای تأمین مالی اسلامی (صکوک)

در این قسمت با توجه به موضوع تحقیق، انواع اوراق اسلامی که توسط کمیته‌ی فقهی سازمان بورس و اوراق بهادار به تأیید رسیده و سابقه‌ی به کارگیری در اقتصاد کشور دارند (توحیدی و یارمحمدی ۱۳۹۸ و کاکوند، ۱۳۹۶) مورد نگاهی تحلیلی قرار می‌گیرند:

۱. اوراق مرابحه: این اوراق بالتبع به شکل قرارداد مرابحه منتشر می‌شوند و دارای انواع مختلفی از جمله: اوراق مرابحه تأمین مالی، اوراق مرابحه تأمین نقدینگی، اوراق مرابحه تشکیل سرمایه شرکت‌های تجاری و اوراق مرابحه رهنی می‌باشند (موسویان و همکاران، ۱۳۹۱). این اوراق با ارزش یکسان برای تجمیع وجوه لازم برای ساخت کالاها استفاده می‌شوند در نتیجه کالاهای ساخته شده متعلق به دارندگان اوراق صکوک است.

۲. اوراق اجاره: اوراق اجاره، نشان‌دهنده‌ی مالکیت مشاع دارندگان آن، در دارایی مبنای انتشار اوراق است که اجاره داده می‌گردد (سازمان بورس اوراق بهادار، ۱۳۸۶). انواع مهم این اوراق که قابلیت انتشار دارد عبارتند از: اوراق اجاره تأمین دارایی، اوراق اجاره تأمین نقدینگی، اوراق اجاره رهنی و اوراق اجاره شرکت‌های لیزینگ (کاکوند، ۱۳۸۶). صکوک اجاره دارای دو امتیاز مهم است: اول اینکه به دلیل انتشار آن با پشتوانه دارایی، مخاطره‌ی آن کم است، دوم به دلیل قابلیت فروش آن توسط سرمایه‌گذاران در بازار ثانویه، قابلیت نقدشوندگی مناسبی دارد (لشکری و ارجمندی، ۱۳۹۱).

۳. اوراق مشارکت: این اوراق، اسناد و گواهی‌های دارای ارزش یکسان هستند و برای تجمیع وجوه لازم جهت راه‌اندازی طرح‌های جدید، توسعه طرح‌های موجود با تأمین مالی کسب و کارهای مبتنی بر مشارکت استفاده می‌شود. این گواهی‌ها با ارزش یکسان با هدف استفاده از وجوه تجهیز شده برای ساخت یک پروژه جدید، توسعه یک پروژه موجود یا تأمین مالی فعالیت‌های کسب و کار بر اساس هر یک از قراردادهای مشارکت منتشر می‌شود، در نتیجه دارندگان گواهی مالکان پروژه یا دارایی‌های فعالیت در حال انجام به نسبت سهم خود هستند (کاکوند، ۱۳۸۶).

۴. اوراق سلف: سلف از اقسام بیع و عکس نسبه است. هنگامی که شخصی تولید یا ارائه کالای معینی را مورد هدف قرار می‌دهد، با انتشار این نوع صکوک قادر خواهد بود تا منابع مالی مورد نیاز خود را تأمین کند. در واقع سرمایه‌گذاران در این اوراق، کالای مورد نظر را پیش خرید کرده‌اند. ناشر با انتشار اوراق سلف، محصولات را مستقیماً به مردم پیش‌فروش می‌کند و در زمان سررسید به وکالت از طرف صاحبان اوراق محصولات یا مواد خام را در بازار نقداً به فروش می‌رساند و از این راه با صاحبان اوراق تسویه می‌کند؛ در این فرایند تفاوت قیمت نقد و سلف در غالب سود به مردم تعلق می‌گیرد. نخستین ناشران اوراق سلف عبارتند از مدل عملیاتی

اوراق سلف دولت بحرین (عبیدالله^۵ ۲۰۰۲) و مدل عملیاتی اوراق سلف پیشنهادی برای ایران می باشد (فراهانی فرد، ۱۳۸۸).

۵. استصناع: این اوراق، اوراقی هستند که دولت یا شرکت‌های دولتی یا خصوصی پس از انتشار آنها، در ازای ساخت دارایی مشخصی نظیر ساختمان، کارخانه، کشتی، هواپیما و ... از این اوراق به جای پرداخت پول به پیمانکار سازنده استفاده می‌کنند و پیمانکار سازنده نیز می‌تواند در زمان تعیین شده نسبت به دریافت مبلغ اسمی آنها اقدام کند و یا قبل از سررسید، آن را در بازار اوراق بهادار به فروش برساند (نظریور، ۱۳۸۴).

۶. اوراق منفعت: ورق منفعت سند مالی بهاداری است که بیانگر مالکیت دارنده آن بر مقدار معین خدمات یا منافع آینده از یک دارایی بادوام است که در ازای پرداخت مبلغ معینی به وی منتقل شده است. صاحبان دارایی‌های بادوام گاهی به نقدینگی احتیاج دارند و حاضرند برای تأمین آن، بخشی از منافع حاصل از دارایی‌های بادوام خود را از پیش واگذار کنند؛ یعنی صاحبان دارایی برای بخشی از منافع دارایی، اوراق منفعت منتشر و سپس آنها را در مقابل مبلغ معینی به متقاضیان واگذار می‌کنند. دارندگان اوراق می‌توانند صبر کنند و در زمان معین از آن منافع بهره ببرند؛ کما اینکه می‌توانند قبل از فرا رسیدن مدت آن را به دیگران واگذار کنند. همانند صاحبان دارایی‌های بادوام، شرکت‌ها و مؤسسه‌های خدماتی نیز گاهی برای تأمین سرمایه در گردش یا توسعه فعالیت‌های اقتصادی، نیازمند پول می‌شوند و حاضرند بخشی از خدمات آینده خود را با اوراق منفعت از پیش واگذار کنند. این اوراق دارای دو نوع اوراق منفعت واگذاری منافع آتی دارایی‌های بادوام و اوراق منفعت واگذاری خدمات آینده هستند (کاوند، ۱۳۸۶).

۷. اسناد خزانه اسلامی: اسناد خزانه اسلامی نیز اوراق با نامی هستند که به منظور تصفیه بدهی‌های دولت بابت طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای با قیمت اسمی و سررسید معین مستقیماً به طلبکاران غیردولتی واگذار می‌شود. به دلیل اینکه دولت به بدهی‌های خود در زمان سررسید اوراق، اولیتی هم‌ردیف حقوق و مزایای کارکنان خود داده و این بدهی‌ها به عنوان بدهی‌های ممتاز دولت در نظر گرفته می‌شوند این اسناد را اسناد بدون ریسک می‌دانند. تفاوت اسناد خزانه اسلامی با سایر اوراق بهادار در سررسید و پرداخت سود آن است (یارمحمدی ۱۳۹۸).

ممنوعیت خرید و فروش اوراق قرضه، سیاست پولی از طریق عملیات بازار باز در کشورهای اسلامی از جمله ایران را با مشکل مواجه می‌کند. بر این اساس لازم است در طراحی ابزارهای

مالی به قابلیت آنها برای سیاست پولی توجه شود، به این معنا که آن ابزارها قابلیت خرید و فروش از طرف بانک مرکزی را داشته باشند و به عبارت دقیق تر آن ابزارها به گونه ای طراحی شوند که از جهت فقهی و حقوقی امکان تغییر قیمت با نرخ سود را داشته باشند تا در مواقع نیاز بانک مرکزی با پیشنهاد قیمت بالاتری دارندگان ابزارهای مالی مردم و بانک‌های تجاری را به فروش و در مواقع دیگر با پیشنهاد قیمت پایین تر دارندگان وجوه مازاد مردم و بانکهای تجاری را به خرید ابزارهای مالی تشویق کند (موسویان، ۱۳۹۱).

حسینی و داودیان در مطالعه خود، عوامل مؤثر بر تصمیم‌گیری در خصوص تأمین مالی را فقط در یک یا دو حوزه و عمدتاً شاخص‌های مالی و ریسک شناسایی کرده‌اند. عمده این معیارها عبارت اند از: هزینه تأمین مالی یا هزینه انتشار، انعطاف‌پذیری، مدیریت ریسک، توجیه‌پذیری تأمین مالی (حسینی و داودیان ۱۳۹۰)

۱- هزینه تأمین مالی یا هزینه انتشار: در بازار سرمایه، پس‌انداز کننده و کسی که تأمین مالی می‌کند به صورت مستقیم باهم ارتباط دارند و واسطه‌ای وجود ندارد، در نتیجه، همزمان و هم هزینه تأمین مالی، خیلی کمتر است؛ و این امر موجب جذب سرمایه‌گذاران به بازار سرمایه می‌شود (یارمحمدی ۱۳۹۸).

۲- انعطاف‌پذیری: برخی منابع تأمین مالی از لحاظ افزایش یا کاهش مبالغ استقراض، انعطاف‌پذیری بیشتری را برای شرکت در به دست آوردن منابع مالی دیگر به وجود می‌آورند.

۳- مدیریت ریسک: مدیریت ریسک، موضوعی مرتبط در تئوری تأمین مالی و اجرای اقدامات مدیریتی است. در سال‌های اخیر، مدیران به نحوی فزاینده، تمرکز خویش را از مدیریت ریسک مالی صرف به مدیریت ریسک گسترده و در سطح بنگاه اقتصادی تغییر داده اند.

۴- توجیه‌پذیری تأمین مالی: یکی از محورهای مهم مطالعات امکان‌سنجی پروژه، ارزیابی اقتصادی آن است. هر پروژه صرف نظر از نوع و اندازه، بایستی صرفه اقتصادی داشته باشد.

ندری (۱۳۸۶) در کتاب خود تحت عنوان «فهم تأمین مالی اسلامی: مطالعه بازار اوراق بهادار در چارچوبی اسلامی» معیارها برای انتخاب روش تأمین مالی از منابع بیرونی را به صورت زیر آورده است: هزینه‌ی انتشار، ترکیب تأمین مالی، کنترل شرکت، پیچیدگی ابزار و وضعیت کنونی بازار سهام. از این رو می‌توان معیارهای تأمین مالی را با توجه به بازار سرمایه، در چهار مؤلفه اینگونه تقسیم‌بندی نمود ۱- از منظر شرکت تأمین مالی کننده (خریداران ابزارهای مالی) ۲- از منظر نهادهای مکمل ۳- از منظر شرکت تأمین مالی شونده (ناشران ابزارهای مالی) و ۴- از

منظر کلان اقتصادی برای هر مؤلفه، گویه‌ها (شاخص‌ها یا مؤلفه‌هایی) در نظر گرفته شده است. این مؤلفه‌ها با استخراج از مقاله‌های از جمله مجید عبدی و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله ای با عنوان "بررسی و اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی اسلامی جهت تامین مالی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران" و ندری و همکاران (۱۳۹۸) با موضوع "فهم تامین مالی اسلامی: مطالعه بازار اوراق بهادار در چارچوبی اسلامی" و انیسا و همکاران^۶ (۲۰۲۰) و عادل جواد و همکاران^۷ (۲۰۲۰) استخراج و سایر مقالات استخراج به تایید خبرگان نیز رسیده است. بنابراین می‌توان معیارهای تامین مالی مطلوب در بازار سرمایه اسلامی برای تامین مالی نیروهای مسلح را مطابق جدول شماره (۱) در سه شاخص و ۲۰ مؤلفه خلاصه کرد:

جدول (۱) متغیرهای اصلی و مؤلفه‌های تامین مالی مطلوب در بازار سرمایه اسلامی

متغیرهای اصلی	مهمترین مؤلفه‌ها
معیارهای تامین مالی اسلامی از منظر تامین مالی کننده (سرمایه گذاران)	قابلیت انطباق با شرایط گوناگون رکودی، تورمی و ..
	قابلیت انتقال و شکل‌گیری بازار ثانویه
	در نظر گرفتن افق زمانی سرمایه‌گذاری
	نقدشوندگی ابزارهای مالی
	انعطاف‌پذیری ابزار
	توجه به ریسک
	توجه به بازدهی
معیارهای تامین مالی اسلامی از منظر نهادهای مکمل	توجه به امنیت اقتصادی
	پائین بودن هزینه‌ی انتشار
	نقدشوندگی ابزارهای مالی
	در نظر گرفتن افق زمانی سرمایه‌گذاری
	بازاریابی اوراق
ترکیب تامین مالی	

⁶ -Anisa& et al

⁷ - Adeel Javed & et al

مهمترین مؤلفه‌ها	متغیرهای اصلی
قابلیت انتقال و شکل‌گیری بازار ثانویه	
حمایت از زیرساخت‌های دفاعی کشور	معیارهای تامین مالی اسلامی از منظر شرایط کلان اقتصادی
همسو با عدالت اقتصادی	
ایجاد تحول اساسی در نظام اقتصادی کشور برای ارتقای بهره‌وری و رشد پایدار اقتصادی و کاهش مخاطرات	
جذب مشارکت حداکثری و جذب سرمایه‌گذاری خارجی	
قابلیت برای سیاست پولی	
قابلیت برای سیاست مالی	

منبع: یافته‌های پژوهش

پیشینه پژوهش

پیشینه خارجی:

رن و ژانگ^۸ (۲۰۲۳) به بررسی ارزش‌گذاری تامین مالی در بازارهای مالی تحت تاثیر تشدید درگیری اوکراین از فور ۲۰۲۲ پرداخته که در این پژوهش نتایج نشان می‌دهد ارزش فعلی متوسط بازدهی یک‌ماهه با هزینه‌های نظامی قابل مقایسه نبوده و بر اساس نتایج تحلیل حساسیت، بازدهی اختیار معاملات گزینشی تحت مدل قیمت‌گذاری مورد استفاده نسبت به تغییرات نوسان‌ها و زمان حساس نیست که نشان می‌دهد این مدل تامین مالی در برابر ریسک‌ها مقاوم است و در بازار با نوسان‌های بالا، عملکرد بهتری دارد.

انیسا و سانتوسو^۹ (۲۰۲۰) در مطالعه‌ای تأثیر استفاده از ابزار مالی اسلامی در تامین مالی دولت را بر اقتصاد کشور اندونزی مورد بررسی قرار داده‌اند. آنها معتقدند صکوک از پتانسیل بالایی برای ایجاد بهبود وضعیت اقتصادی کشور برخوردار است و دولت می‌تواند برای ایجاد رفاه عمومی و ابزار تامین مالی بودجه، از آن استفاده کند. آنها معتقدند که برای توسعه ملی اندونزی، بهتر خواهد بود که دولت به جای استفاده از روش‌های بدهی مستقیم، از صکوک

⁸ -Ren & Zhang

⁹ - Anisa and Santoso

استفاده کند؛ زیرا از دیدگاه حاکمیت ملی، اگر تأمین مالی بودجه‌ی دولت از طریق بدهی مستقیم باشد، احتمالاً کشورهای تأمین مالی‌کننده با قوانین مخصوص به خود، می‌توانند به اقتصاد ملی کشور آسیب برسانند و همواره کشور (اندونزی) به عنوان یک بدهکار تلقی شده و در روابط دیپلماسی خود نیز دچار ضعف می‌گردد. آنها بیان می‌کنند برای صدور صکوک در کشور حداقل به توسعه‌ی زیرساخت‌ها و بهینه‌سازی استفاده از این ابزار نیاز است.

هدریکسون و همکاران^{۱۰} (۲۰۱۸) در مقاله به بررسی رابطه بین تکنولوژی نظام، انباشت سرمایه و رشد اقتصادی پرداخته‌اند. نتایج حاصل از آن بیانگر این است که بین مخارج نظامی و تولید بخش خصوصی در بلندمدت رابطه مثبت وجود دارد.

عادل جاود و فیدا^{۱۱} (۲۰۱۵) در مطالعه خود نقش تأمین مالی اسلامی در تأمین مالی پروژه‌های توسعه‌ای زیربنایی پاکستان از جمله در بخش حمل و نقل، نیروگاه‌های برق، فرودگاه‌ها و همچنین پروژه‌های بهره‌برداری از منابع طبیعی مانند سدهای آبی، استخراج معادن، صنعت نفت و کارخانه‌های کاغذسازی را مورد بررسی قرار داده‌اند. این مطالعه، وضعیت فعلی (در زمان انجام مطالعه) پاکستان را به تصویر می‌کشد و نقش و چالش‌هایی را که شیوه‌های تأمین مالی اسلامی در انجام این پروژه‌ها با آن مواجه هستند را نشان می‌دهد. در نتیجه این مطالعه، فقدان مقررات و راه‌کارهای سرمایه‌گذاری و شیوه‌های نامناسب تأمین مالی، از چالش‌هایی است که نظام تأمین مالی اسلامی در تأمین مالی پروژه‌ها با آن مواجه است.

سیزاکا^{۱۲} (۲۰۱۰) اثر انتشار صکوک را بر تأمین مالی پروژه‌های سرمایه‌گذاری کشور مالزی آزمون نموده است. در این مقاله بیان شده است با توجه به اینکه انتشار صکوک با هدف تأمین مالی پروژه‌های معین صورت می‌پذیرد، لذا ریسک انتشار صکوک از قبل برای سرمایه‌گذار و ناشر صکوک مشخص است و هر دو به خوبی می‌توانند ضمن بهره‌مندی از سود حاصل از سرمایه‌گذاری، مدیریت ریسک لازم را نیز داشته باشند، لذا انتشار صکوک می‌تواند به بهبود سرمایه‌گذاری کمک نماید.

عاصم حسین^{۱۳} (۲۰۰۲) به بررسی تفاوت بین ریسک‌های موجود بین صکوک و اوراق قرضه رایج می‌پردازد. نویسنده در این مقاله با استفاده از نوشته‌ها و آمار به این نتیجه می‌رسد که

10 -Hendrickson et al.

11 - Adeel Javed and Fida

12- Cizakca

13 - AsemHusain

مهمترین عامل ایجاد ریسک در اوراق قرضه در مقایسه با صکوک، ربا است و صکوک هم بیشتر از ناحیه ریسک‌های عملیاتی و بازار رنج می‌برد.

پیشینه داخلی:

اسماعیلی و علوی (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی و مقایسه بودجه نظامی ج.ا.ایران با کشورهای منتخب جهان" مهمترین مؤلفه‌های بودجه نظامی در ایران هزینه کارکنان، هزینه‌های عملیاتی، تدارک و دستیابی، هزینه مربوط به سازه‌های نظامی، هزینه توسعه پژوهش، آموزش و ارزیابی می‌دانند.

عمادی و خمیس‌آبادی (۱۳۹۶) در مقاله خود تحت عنوان آسیب‌شناسی چالش‌های تأمین مالی اسلامی با تأکید بر اوراق صکوک، در مورد جایگزینی اوراق قرضه با صکوک بحث کرده و چالش‌های پیشروی آن را ذکر کرده‌اند. از نظر آنها اوراق صکوک از جنبه‌ی اقتصادی بسیار کارا هستند، زیرا صکوک می‌تواند ابزاری کارا برای کنترل نقدینگی باشد. بانک مرکزی می‌تواند در عملیات بازار باز به خرید و فروش اوراق صکوک منتشر شده دولت بپردازد. آنها معتقدند این کار مناسبتر از انتشار اوراق مشارکت باشد، زیرا صکوک همانند اوراق مشارکت نیست که نقدشوندگی بالایی داشته باشد و به همین دلیل ابزار کاراتری برای کنترل نقدینگی است. منتظری، همتی و منتظری (۱۳۹۱) در مقاله خود تحت عنوان بررسی روش‌ها تأمین مالی سنتی و نوین و مروری جامع بر روش نوین تأمین مالی اسلامی (صکوک) به معرفی روش‌های نوین و اسلامی تأمین مالی پرداخته‌اند. آنها ضمن تشریح ابعاد مختلف و نحوه استفاده از صکوک، آن را یک ابزار مالی با پشتولنه ترانزنامه و دارایی فیزیکی می‌دانند که منابع مالی متنوعی را برای توسعه‌ی بازار و مدیریت نقدینگی بنگاه‌های اقتصادی فراهم می‌نماید.

لشکری و ارجمندی (۱۳۹۱) در مقاله خود تحت عنوان «بررسی روش‌های تأمین مالی در سیستم اسلامی با تأکید بر صکوک»، به روش توصیفی تحلیلی و با استفاده از تجربه سایر کشورهای اسلامی صکوک را به عنوان اوراق بهادار اسلامی معرفی، کاربرد صکوک را در مدیریت ریسک و کنترل نقدینگی بررسی نموده و در نهایت صکوک کاربردی در اقتصاد ایران را شناسایی نمودند. طبق نتایج این تحقیق، صکوک می‌تواند ابزاری مناسب برای مدیریت ریسک و کنترل نقدینگی باشد و چنانچه زیرساخت‌های لازم از جمله تسهیل در امور رتبه‌بندی و انتشار اوراق و نیز ایجاد بازارهای ثانویه مناسب جهت خرید و فروش اوراق فراهم گردد، می‌تواند شرایط رشد و گسترش نظام مالی و در نتیجه نظام اقتصادی را فراهم آورد.

روش پژوهش

تحقیق حاضر از لحاظ نوع داده از نوع آمیخته است زیرا در مرحله اول برای شناسایی مؤلفه‌ها کیفی و در مرحله دوم برای بررسی روابط از نوع کمی استفاده می‌شود. این تحقیق از یک طرف اکتشافی است و سپس تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی می‌باشد، چرا که جهت ارتقاء توان رزمی ارتش با تامین مالی مطلوب اسلامی مورد استفاده است و با توجه به اینکه در این پژوهش از روش‌های مطالعه کتابخانه‌ای و بررسی متون و نیز روش‌های میدانی نظیر مصاحبه و پرسشنامه باز (روش دلفی فازی) و هدف آن ارائه مدلی با روش دلفی فازی و فرآیند تحلیل رتبه‌ای است، در نتیجه تحقیق حاضر بر اساس روش و ماهیت، یک تحقیق توصیفی-اکتشافی و روش پیمایشی (پرسشنامه‌ای) و از لحاظ زمانی مقطعی می‌باشد. در این تحقیق روش پیمایشی جهت گردآوری داده‌ها استفاده خواهد شد، لذا آن را می‌توان در زمره تحقیق‌های میدانی قرار داد. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه دلفی فازی و فرآیند تحلیل رتبه‌ای می‌باشد که روایی و پایایی آنها مورد تایید خبرگان قرار گرفته است. قلمرو مکانی پژوهش ارتش جمهوری اسلامی ایران و قلمرو زمانی سال ۱۴۰۲ خورشیدی می‌باشد. در ابتدا مقاله‌های معتبر با استفاده از فرآیند CASP جداسازی و متغیرهای اصلی و مؤلفه‌های مربوطه از آنها استخراج و در اختیار خبرگان قرار می‌گیرد و این کار چندین مرحله انجام تا مؤلفه‌های مناسب انتخاب و مورد بهره برداری قرار بگیرند. در ادامه مؤلفه‌های پذیرش شده با فرآیند تحلیل رتبه‌ای (بومی سازی و رتبه بندی) رتبه‌بندی و مهمترین آنها انتخاب می‌گردند. پژوهش حاضر اکتشافی است و در دو مرحله انجام می‌شود:

مرحله اول: ابتدا با مطالعه بیش از ۲۵ مقاله معتبر داخلی و خارجی مرتبط با موضوع، با استفاده از برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی

CASP¹ ارزیابی می‌شوند. پس از مشخص نمودن مقاله‌های معتبر به شناسایی اجزای مدل مفهومی پرداخته می‌شود.

ابتدا عناوین اصلی پژوهش در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد جستجو قرار می‌گیرند.

جدول شماره (۲): عناوین جستجو شده در پایگاه‌ها و مجلات علمی

عنوان فارسی	عنوان انگلیسی
تأمین مالی	Financing
تأمین مالی اسلامی	Islamic financing
تامین مالی اسلامی نیروهای مسلح	Islamic financing of the armed forces
نیروهای مسلح	Armed forces

پایگاه‌های فارسی شامل سایت پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی^۱، پایگاه مجلات تخصصی نور^۲ و ... و سایت مجله‌های نیروهای مسلح نیز مورد بررسی قرار گرفت. پایگاه‌های انگلیسی شامل سایینس دایرکت^۳، امرالد^۴ و ... پس از شناسایی واژگان کلیدی، مجموعه مطالعات و مقاله‌های حاوی واژگان کلیدی در سایت‌های فوق‌الذکر شناسایی می‌شوند. این موارد براساس عنوان، چکیده، محتوا و روش پژوهش غربال می‌شوند و مقالات نهایی مرتبط با موضوع‌های تامین مالی در نیروهای مسلح استخراج می‌شوند. در نهایت برای تعیین روایی ابزارهای پژوهش که مقاله‌های مورد مطالعه اند از برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی CASP استفاده می‌شود. با استفاده از برنامه با ۱۰ شرط کیفی هر مقاله مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. به هر یک از مقاله‌ها براساس هر یک از این شرایط، امتیازی بین ۱ تا ۵ تخصیص داده می‌شود. مقالاتی که مجموع امتیازات آن‌ها ۲۵ و بالاتر شود به لحاظ کیفی تأیید خواهند شد. برای این منظور پنج دسته امتیاز ضعیف (۰ تا ۱۰)، متوسط (۱۱ تا ۲۰)، خوب (۲۱ تا ۳۰)، خیلی خوب (۳۱ تا ۴۰) و عالی (۴۰ تا ۵۰) مطرح است. پس از بررسی روایی مقاله‌ها و انتخاب آنها مقالات مربوطه مورد مطالعه قرار گرفته و مولفه‌های مربوط به هر متغیر با استفاده از این مقالات معتبر استخراج گردیده و در مرحله بعد این مؤلفه‌ها مورد تایید خبرگان قرار گرفتند. مؤلفه‌های تکراری و فاقد کیفیت حذف و از رده خارج گردیدند.

1 - <https://www.sid.ir/fa/journal/>

2 - <https://www.noormags.ir/>

3 - <https://www.sciencedirect.com>

4 - <https://www.emerald.com>

مرحله دوم: بعد از این مرحله مولفه‌ها در اختیار خبرگان (۲۰ نفر از خبرگان) قرار می‌گیرد تا علاوه بر تعیین پایایی مولفه‌ها میزان پذیرش هر مولفه با روش دلفی فازی نیز مشخص گردد.

برای تعیین روایی پرسشنامه (توانایی در اندازه‌گیری صفتی که آزمون برای اندازه‌گیری آن ساخته شده است) از روش منطقی و تایید خبرگان استفاده نمودیم؛ بدین گونه که از لحاظ ظاهری پرسشنامه دارای روایی است. و همچنین از لحاظ محتوایی کمیت و کیفیت سؤالات از نظر مدیران و اساتید دانشگاه مورد بررسی قرار گرفتند. هدف و منظور از پایایی (قابلیت اعتماد) پرسشنامه این است که در زمان‌های مختلف قابلیت استفاده داشته‌باشد. یکی از معروفترین معیارهای سنجش پایایی، استفاده از معیار آلفای کرونباخ است که بصورت زیر تعریف می‌شود:

فرمول ۱: آلفای کرونباخ:

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left(1 - \frac{\sum S_i^2}{S_{sum}^2} \right)$$

که در آن S_i انحراف معیار سوال i ام، S_{sum}^2 انحراف معیار مجموع سؤال‌ها و K تعداد سؤال‌های پرسشنامه است. هرچه مقدار آلفا نزدیک به مقدار یک باشد نشان دهنده میزان پایایی بالاست.

جدول (۳) آلفا کرونباخ مقیاس‌های سنجش پایایی پرسشنامه‌ها

ضریب آلفا	آلفا کرونباخ مقیاس‌های سنجش پایایی پرسشنامه‌ها
۰/۹۲۲	معیارهای تامین مالی اسلامی از منظر تأمین مالی کننده (سرمایه گذاران)
۰/۸۲۲	معیارهای تامین مالی اسلامی از منظر نهادهای مکمل
۰/۷۱۱	معیارهای تامین مالی اسلامی از منظر شرکت کلان اقتصادی

در این تحقیق از مدل رگرسیون چند متغیره و در قالب داده های ترکیبی استفاده می شود که بر اساس معیار آلفای کروناخ پایایی آنها مورد تایید قرار گرفت که در ادامه هر یک مورد توضیح قرار می گیرند:

جامعه آماری: در این پژوهش دو جامعه آماری وجود دارد. جامعه نمونه ۲۰ نفر خبرگان بازنشسته و باتجربه در هیئت علمی دانشگاه های نظامی و متخصص در زمینه حسابداری و مدیریت بودجه ریزی سازمان های دفاعی یگان آجا (ارتش جمهوری اسلامی ایران) هستند، که مؤلفه های انتخاب شده با استفاده از پرسشنامه دلفی فازی در اختیار آنها قرار داده شده و همچنین مؤلفه های پذیرش شده با استفاده از فرایند تحلیل رتبه ای و امتیازدهی خبرگان رتبه بندی می شوند. لازم به ذکر است که پرسشنامه ها از لحاظ روایی و پایایی آزمون و مورد تایید خبرگان قرار گرفتند. ویژگی خبرگان به شرح زیر می باشد:

جدول (۴): مقایسه تحصیلات پاسخ دهندگان (خبرگان)

ردیف	تحصیلات	تعداد	درصد
۱	فوق لیسانس	۷	۳۵
۲	دکتری	۱۳	۶۵
۳	جمع	۲۰	۱۰۰

جدول (۵) مقایسه رشته تحصیلی پاسخ دهندگان

ردیف	رشته تحصیلی	تعداد	درصد
۱	مدیریت مالی	۶	۳۰
۲	حسابداری	۱۲	۶۰
۳	حسابرسی	۲	۱۰
۴	جمع	۲۰	۱۰۰

جدول (۶) مقایسه سابقه کاری پاسخ دهندگان

ردیف	تعداد	سابقه	درصد
۱	۱۱ نفر	بالای ۲۵ سال	۵۵
۲	۶ نفر	۲۰ تا ۲۵ سال	۳۰
۳	۲ نفر	زیر ۲۰ سال	۱۵
۴	جمع	۲۰	۱۰۰

یافته‌های پژوهش

متغیرهای اصلی با استفاده از مطالعه کتابخانه ای استخراج و بالغ بر ۱۵ مورد بودند که مهمترین متغیرها در چندین نوبت به وسیله خبرگان جدا سازی شدند. از این رو می‌توان معیارهای تأمین مالی اسلامی را با توجه به بازار سرمایه، در سه مؤلفه اینگونه تقسیم‌بندی نمود. الف: از منظر شرکت تأمین مالی کننده (خریداران ابزارهای مالی). ب: از منظر نهادهای مکمل. و ج: از منظر کلان اقتصادی. لذا برای هر مؤلفه، شاخص‌هایی در نظر گرفته شده است؛

سوال اصلی پژوهش: مناسب‌ترین مؤلفه‌های تأمین مالی اسلامی در افزایش توان رزمی نیروهای مسلح کدامند؟

برای پاسخگویی به سوالات از روش پرسشنامه دلفی‌فازی و پرسشنامه فرآیند تحلیل رتبه‌ای استفاده گردید. در روش‌هایی همچون دلفی‌فازی و فرآیند تحلیل رتبه‌ای به دلیل پیچیدگی پاسخگویی به پرسشنامه، مسئله نمونه‌گیری و انتخاب نمونه فرق می‌کند. در این روش پس از تجزیه و تحلیل نظرات خبرگان، در صورتی که میانگین نظرات بیشتر از ۰/۷ باشد پذیرفته و در غیر این صورت رد می‌شود. در جدول ۴ نرخ پذیرش متغیرهای اصلی پژوهش توسط ۲۰ نفر از خبرگان تایید شد.

جدول (۷) نرخ پذیرش اجزای الگوی اصلی پژوهش

نتیجه نهایی	میانگین نهایی	میانگین فازی			جمع فازی			مؤلفه‌های تأمین مالی اسلامی در افزایش توان رزمی
		$\sum N/20$	$\sum M/20$	$\sum L/20$	$\sum N$	$\sum M$	$\sum L$	
اگر میانگین نهایی $< 0.7 =$ پذیرش	$\frac{\sum L + \sum M + \sum N}{3}$							
پذیرش	۰/۹۰۵	۰/۹۷۵	۰/۹۰۷	۰/۸۳۵	۱۹/۵	۱۸/۱۵	۱۶/۷	از منظر تأمین کننده مالی (سرمایه‌گذاران)
پذیرش	۰/۸۵	۰/۹۶	۰/۸۶۷	۰/۷۲۲	۱۹/۲	۱۷/۳۵	۱۴/۴۵	از منظر نهاد های مکمل (در مقام مشاور)
پذیرش	۰/۹۳۲	۰/۹۹۵	۰/۹۵۲	۰/۸۵۱	۱۹/۹	۱۹/۰۵	۱۶/۵۵	از منظر شرایط کلان اقتصادی

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول شماره ۴ همه متغیرها با نمره بالایی مورد پذیرش نهایی قرار گرفتند.

در ادامه پاسخ سوالات فرعی مشخص می‌شوند:

سوال فرعی اول: مناسب‌ترین مؤلفه‌های تأمین مالی اسلامی از منظر تأمین کننده مالی کدامند؟

در این مرحله مؤلفه‌های زیر که پس از اجرای راندهای دلفی مورد اجماع قرار گرفتند در اختیار خبرگان قرار می‌گیرد تا نظر نهایی خود را در خصوص میزان پذیرش هر مؤلفه اعلام نمایند.

پس از این مرحله میانگین نظرات کارشناسان به شرح جدول ذیل مشخص گردید:

جدول (۸) نرخ پذیرش مؤلفه‌های تأمین مالی اسلامی از منظر تأمین کننده مالی

نتیجه نهایی	میانگی ن نهایی	میانگین فازی			جمع فازی			مؤلفه- های تامین مالی اسلامی از منظر تأمین کننده مالی
		$\sum N/20$	$\sum M/20$	$\sum L/20$	$\sum N$	$\sum M$	$\sum L$	
اگر میانگین نهایی < 0.7 پذیرش	$\frac{\sum L + \sum M + \sum N}{3}$	$\sum N/20$	$\sum M/20$	$\sum L/20$	$\sum N$	$\sum M$	$\sum L$	اهداف کوتاه مدت سازمان های دفاعی
پذیرش	۰/۵۵۰	۰/۵۵۰	۰/۶۰۳	۰/۴۹۹	۱۱/۲	۱۱/۶۵	۱۰/۰۵	پیچید گی ابزار ر
پذیرش	۰/۹۳۵	۰/۹۳۵	۰/۹۲۲	۰/۹۴۷	۱۹/۳	۱۸/۵۵	۱۷/۳۵	قابلیت انتقال و شکل- گیری بازار ثانویه
پذیرش	۰/۹۰۵	۰/۹۷۶	۰/۹۱۶	۰/۸۲۵	۱۹/۵	۱۸/۱۵	۱۶/۷	در نظر گرفتن افق زمانی سرمای هگذاری
پذیرش	۰/۸۵۵	۰/۹۸	۰/۸۷۷	۰/۷۱۰	۱۹/۲	۱۷/۳۵	۱۶/۴۵	

نتیجه نهایی	میانگی ن نهایی	میانگین فازی			جمع فازی			مؤلفه- های تامین مالی اسلامی از منظر تأمین کننده مالی
		$\sum N/2$ 0	$\sum M/20$	$\sum L/20$	$\sum N$	$\sum M$	$\sum L$	
اگر میانگین نهایی < 0.7 پذیرش	$\frac{\sum L + \sum M + \sum N}{3}$							نقدشو ندگی ابزارها ی مالی
پذیرش	۰/۸۶	۰/۷۸۲	۰/۶۶۲	۰/۸۳۶	۱۵/۶۵	۱۳/۲۵	۱۵/۸۵	شرایط تحصیل ابزار مالی
پذیرش	۰/۸۶۲	۰/۹۸	۰/۸۵۷	۰/۷۵۰	۱۸/۲	۱۸/۳۵	۱۵/۴۵	توجه به زمان نقد شوند گی
عدم پذیرش	۰/۵۴۳	۰/۵۴۵	۰/۵۴۳	۰/۵۴۳	۱۱/۳	۱۰/۶۱	۱۱/۲۵	توجه به بازدهی
پذیرش	۰/۸۶	۰/۷۸۲	۰/۶۶۲	۰/۸۳۶	۱۵/۶۵	۱۳/۲۵	۱۵/۸۵	ابزار متناس ب با سنت
عدم پذیرش	۰/۵۵۰	۰/۵۵۰	۰/۶۰۳	۰/۴۹۹	۱۱/۲	۱۱/۶۵	۱۰/۰۵	

نتیجه نهایی	میانگی ن نهایی	میانگین فازی			جمع فازی			مؤلفه- های تامین مالی اسلامی از منظر تأمین کننده مالی
		$\sum N/2$ 0	$\sum M/20$	$\sum L/20$	$\sum N$	$\sum M$	$\sum L$	
اگر میانگین نهایی $< 0.7 =$ پذیرش	$\frac{L+\sum}{M+\sum}$ $\frac{N}{3}$							
پذیرش	۰/۸۹۹	۰/۹۴	۰/۸۶	۰/۸۹۹	۱۸/۸	۱۷/۲۰	۱۷/۰۵	انعطاف پذیری ابزار

منبع: یافته های پژوهش

میانگین نظرات بیشتر از ۰/۷ پذیرفته ومابقی رد می شود.

سوال فرعی دوم: مناسب ترین مؤلفه های تامین مالی اسلامی از منظر نهادهای مکمل کدامند؟

در این مرحله مؤلفه های زیر که پس از اجرای راندهای دلفی مورد اجماع قرار گرفتند در اختیار خبرگان قرار می گیرد تا نظر نهایی خود را در خصوص میزان پذیرش هر مؤلفه اعلام نمایند.

جدول (۹) مناسب ترین مؤلفه های تامین مالی اسلامی از منظر نهادهای مکمل

نتیجه نهایی	میانگی ن نهایی	میانگین فازی			جمع فازی			مؤلفه های تامین مالی اسلام ی از منظر نهادها ی مکمل
		$\sum N/2$ 0	$\sum M$ /20	\sum L/20	$\sum N$	$\sum M$	$\sum L$	
اگر میانگین نهایی < ۰.۷ = پذیرش	\sum L+ \sum M+ \sum N/3							پائین بودن هزینه ی انتشار و سطح ریس ک
پذیرش	۰/۸۹۹	۰/۹۴	۰/۸۶	۱۸۹۹ ۰	۱/۸ ۸	۱/۲۰ ۷	۱/۰۵ ۷	جهان ی شدن و افزای ش مبادل ه
عدم پذیرش	۰/۵۴۳	۰/۵۴۵	۱/۵۴۳ ۰	۱/۵۴۳ ۰	۱/۳ ۱	۱/۶۱ ۰	۱/۲۵ ۱	رشد اقتص ادی مبتن ی بر
پذیرش	۰/۸۶	۰/۷۸۷	۱/۶۶۷ ۰	۱/۸۲۶ ۰	۱/۶۵ ۱۵	۱/۲۵ ۳	۱/۸۵ ۵	

نتیجه نهایی	میانگی ن نهایی	میانگین فازی			جمع فازی			مؤلفه های تامین مالی اسلام ی از منظر نهادها ی مکمل
		$\sum N/2$ 0	$\sum M$ /20	$\sum L$ /20	$\sum N$	$\sum M$	$\sum L$	
اگر میانگین نهایی < ۰.۷ = پذیرش	$\sum L + \sum M + \sum N / 3$							دانش جدید
پذیرش	۰/۸۶۱	۰/۹۶۰	۰/۸۵۵	۰/۷۶۹	۱۸/۸	۱۷/۲۰	۱۷/۰۵	ترکی ب تامین مالی
پذیرش	۰/۹	۰/۹۲۶	۰/۸۶۶	۰/۸۸۹	۱۸/۸	۱۷/۲۰	۱۷/۰۵	بازاریا بی اوراق
عدم پذیرش	۰/۵۱۷	۰/۵۳۵	۰/۵۲۳	۰/۴۹۳	۱۱/۳	۱۰/۶۱	۱۱/۲۵	تداوم تجزی ه سازما نها و برون سیار ی برخی فعال ت- های

نتیجه نهایی	میانگی ن نهایی	میانگین فازی			جمع فازی			مؤلفه های تامین مالی اسلام ی از منظر نهادها ی مکمل
		$\sum N/2$ 0	$\sum M$ /20	$\sum L/20$	$\sum N$	$\sum M$	$\sum L$	
اگر میانگین نهایی < ۰.۷ = پذیرش	$\sum L + \sum M + \sum N / 3$							سازما ن- های دفاع ی
پذیرش	۰/۸۸۹	۰/۹۳۳	۰/۸۵۹	۰/۸۷۷	۱۸/۶	۱۸/۲۰	۱۶/۱۵	قابلی ت انتقال و شکل گیری بازار ثانویه

منبع:

یافته های پژوهش

میانگین نظرات بیشتر از ۰/۷ پذیرفته و مابقی رد می شود.

سوال فرعی سوم: مناسب ترین مؤلفه های تامین مالی اسلامی از منظر شرایط کلان اقتصادی کدامند؟

در این مرحله مؤلفه‌های زیر که پس از اجرای راندهای دلفی مورد اجماع قرار گرفتند در اختیار خبرگان قرار می‌گیرد تا نظر نهایی خود را در خصوص میزان پذیرش هر مؤلفه اعلام نمایند.

جدول (۱۰) مؤلفه‌های تامین مالی اسلامی از منظر شرایط کلان اقتصادی

نتیجه نهایی	میانگین نهایی	میانگین فازی			جمع فازی			مؤلفه‌های تامین مالی اسلامی از منظر شرایط کلان اقتصادی
		$\sum N/20$	$\sum M/20$	$\sum L/20$	$\sum N$	$\sum M$	$\sum L$	
اگر میانگین نهایی $< 0.7 =$ پذیرش	$\sum L + \sum M + \sum N/3$							
پذیرش	۰/۸۴۹	۰/۹۱۲	۰/۹۱۰	۰/۷۲۵	۱۸/۵	۱۸/۳۶	۱۸/۷	ایجاد تحول اساسی در نظام اقتصادی کشور برای ارتقای بهره‌وری و رشد پایدار اقتصادی و کاهش مخاطرات
پذیرش	۰/۸۶۵	۰/۹۸	۰/۸۶۷	۰/۷۵۰	۱۹/۲	۱۷/۳۵	۱۶/۴۵	دسترسی به منابع با هوش مصنوعی اسلامی
عدم پذیرش	۰/۵۱۷	۰/۵۳۵	۰/۵۲۳	۰/۴۹۳	۱۱/۳	۱۰/۵۷	۱۱/۲۰	هوش مصنوعی و آینده فناوری
پذیرش	۰/۸۹۹	۰/۹۴	۰/۸۶	۰/۸۹۹	۱۸/۸	۱۷/۲۰	۱۷/۰۵	جذب مشارکت حداکثری و جذب سرمایه‌گذاری خارجی
عدم پذیرش	۰/۵۵۳	۰/۵۶۵	۰/۵۳۱	۰/۵۶۳	۱۱/۳	۱۰/۶۱	۱۱/۲۵	قابلیت برای سیاست پولی
پذیرش	۰/۸۶	۰/۷۸۲	۰/۶۷۲	۰/۸۲۶	۱۵/۶۵	۱۳/۲۵	۱۵/۸۵	همسو با عدالت اقتصادی
پذیرش	۰/۸۶۱	۰/۹۶۰	۰/۸۵۵	۰/۷۶۹	۱۸/۸	۱۷/۲۰	۱۷/۰۵	انطباق با شرایط گوناگون تورمی رکودی،
پذیرش	۰/۷۶۳	۰/۷۹۲	۰/۶۹۲	۰/۸۰۶	۱۴/۶۵	۱۵/۲۵	۱۷/۸۵	قابلیت برای سیاست مالی

منبع: یافته های پژوهش

رتبه بندی مؤلفه های شناسایی شده با فرآیند تحلیل رتبه ای (بومی سازی و رتبه بندی): ما باید در ابتدا مقیاس ها را با هم مقایسه نماییم و سپس مقایسات را باهم ترکیب کرده تا به ترتیب اولویت ها برسیم. این کار با مقایسه زوجی مؤلفه ها و نظر خواهی از خبرگان صورت پذیرفته است. لذا پس از رتبه بندی انجام شده مهمترین مؤلفه های رویکردهای مدیریت استراتژیک سازمان بر بودجه ریزی سازمان های دفاعی آجا ترتیب عبارتند از:

جدول (۱۱) رتبه بندی مؤلفه های تامین مالی اسلامی از منظر تأمین کننده مالی (سرمایه گذار)

رتبه	میانگین نمره	مؤلفه های تامین مالی اسلامی از منظر تأمین کننده مالی (سرمایه گذار)	ردی ف
۸	۰.۲۵	اهداف کوتاه مدت سازمان های دفاعی	۱
۷	۰.۲۶	قابلیت انتقال و شکل گیری بازار ثانویه	۲
۶	۰.۲۷	انعطاف پذیری ابزار	۳
۵	۰.۳۰	شرایط تحصیل ابزار مالی	۴
۴	۰.۳۰	پسچیدگی ابزار	۵
۳	۰.۳۵	در نظر گرفتن افق زمانی سرمایه گذاری	۶
۲	۰.۳۸	نقدشوندگی ابزارهای مالی	۷
۱	۰.۳۹	توجه به بازدهی	۸

منبع: یافته های پژوهش

و همچنین پس از رتبه بندی انجام شده مهمترین مؤلفه‌های عوامل اثرگذار بر بودجه دفاعی از بعد روندهای اقتصادی آینده به ترتیب عبارتند از:

جدول (۱۲) رتبه بندی مؤلفه‌های تامین مالی اسلامی از منظر نهادهای مکمل

رتبه	میانگین نمره	مؤلفه‌های تامین مالی اسلامی از منظر نهادهای مکمل	ردی ف
۶	۰.۰۹	تداوم تجزیه سازمان‌ها و برون سپاری برخی فعالیت‌های سازمان‌های دفاعی	۱
۵	۰.۰۹	ترکیب تامین مالی	۲
۴	۰.۱۸	بازاریابی اوراق	۳
۳	۰.۲۳	جهانی شدن و افزایش مبادله	۴
۲	۰.۲۵	رشد اقتصادی مبتنی بر دانش جدید	۵
۱	۰.۳۵	پائین بودن هزینه‌ی انتشار و سطح ریسک	۶

منبع: یافته‌های پژوهش

و همچنین پس از رتبه بندی انجام شده مهمترین مؤلفه‌های عوامل اثرگذار بر بودجه دفاعی از بعد روندهای فناوری آینده به ترتیب عبارتند از:

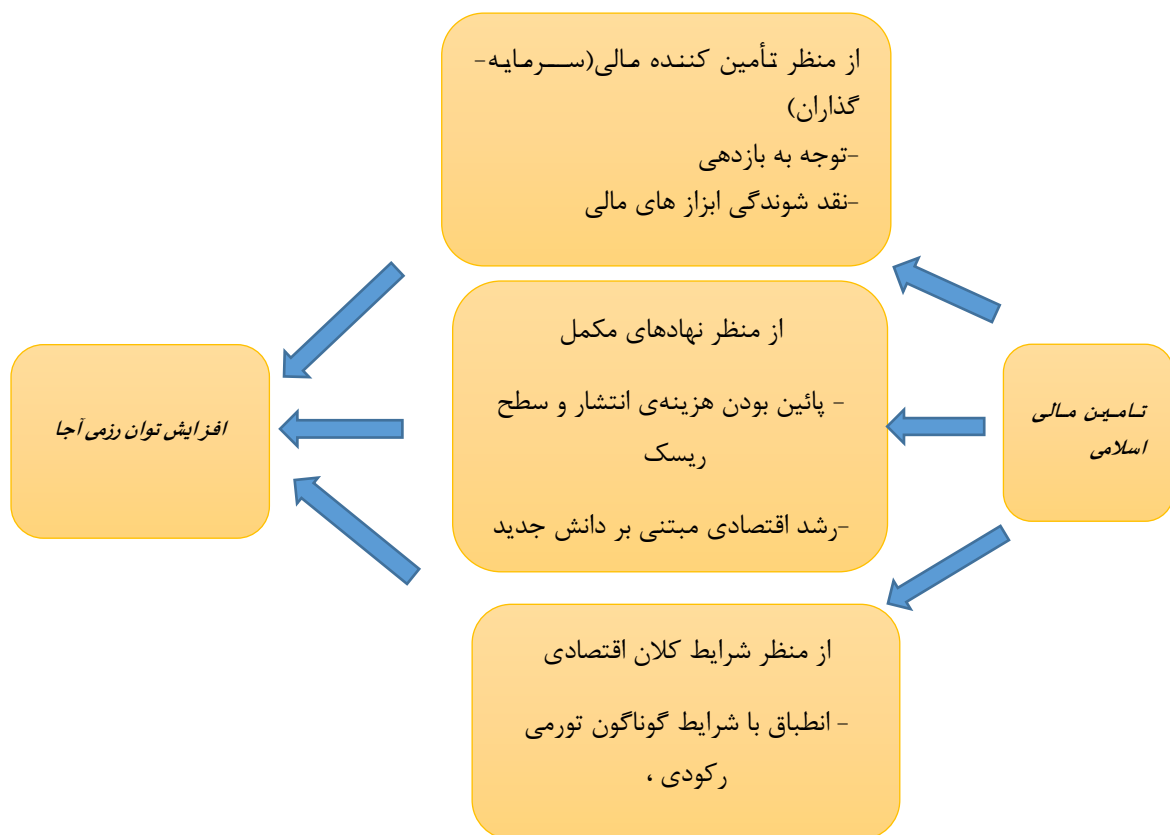
جدول (۱۳) رتبه بندی مؤلفه‌های تامین مالی اسلامی از منظر شرایط کلان اقتصادی

رتبه	میانگین نمره	بودجه دفاعی از بعد روندهای فناوری آینده	ردی ف
۶	۰.۰۹	قابلیت برای سیاست مالی	۱
۵	۰.۱۰	ایجاد تحول اساسی در نظام اقتصادی کشور برای ارتقای بهره‌وری و رشد پایدار اقتصادی و کاهش مخاطرات	۲

۴	۰.۱۹	همسو با عدالت اقتصادی	۳
۳	۰.۲۹	حمایت از زیرساخت‌های دفاعی کشور	۴
۲	۰.۳۳	جذب مشارکت حداکثری و جذب سرمایه‌گذاری خارجی	۵
۱	۰.۳۹	انطباق با شرایط گوناگون تورمی رکودی،	۶

منبع: یافته‌های پژوهش

لذا در نهایت الگوی اصلی زیر مورد تایید قرار گرفت.



شکل ۱: الگوی پژوهش

بحث و نتیجه‌گیری

اقتصاد در هر سازمان، از مهم‌ترین سرمایه‌های آن است که با وجود رونق در آن رسیدن به اهداف دور یا نزدیک و استراتژیک به سهولت بیشتری انجام می‌گیرد. در نیروهای مسلح به دلیل داشتن ماموریت‌های حیاتی و دشمن‌های منطقه و فرا منطقه‌ای این اهمیت دو چندان شده و یکی از راه‌کارهای صیانت از این سازمان مهم در بعد اقتصادی افزایش توان مالی آنها در ابعاد اسلامی می‌باشد.

امروزه بازار سرمایه اسلامی با توجه به ممنوعیت بهره در نظام اقتصادی اسلام و اعمال قانون عملیات بانکی بدون ربا در ایران و عدم امکان به کارگیری اوراق قرضه برای تأمین منابع مورد نیاز دولت و مجموعه‌های حاکمیتی از جمله مجموعه نیروهای مسلح، ابزار تأمین مالی اسلامی می‌تواند خلأ وجود اوراق قرضه را برای تأمین منابع مالی نیروهای مسلح را پر نموده و شیوه جدیدی برای تأمین مالی ایجاد کند و نقش مهمی در هدایت اندوخته‌های مازاد افراد به سوی سرمایه‌گذاری‌های مولد ایفا کند. این بازار مهم‌ترین منبع تأمین مالی طرح‌های سرمایه‌گذاری در مقیاس بزرگ است که نقش اصلی را در تسهیل فرآیند توسعه و رشد اقتصادی دارد و عدم وجود آن اقتصاد را با خطرات جدی مواجه می‌کند. توسعه بازار اوراق بهادار، دسترسی به منابع مالی با سررسیدهای مناسب را امکان‌پذیر کرده و از ایجاد اختلال در تأمین منابع جلوگیری می‌کند، ضمن آنکه ریسک‌ها هم به وسیله انتشاردهندگان اوراق و سرمایه‌گذاران آن متنوع و تقسیم خواهند شد. توسعه و رونق بازار صکوک مستلزم استانداردسازی و هماهنگی ساختار اوراق بهادار اسلامی با استاندارد اوراق بهادار اسلامی در سطح جهان است. برای دستیابی به این مهم، ایجاد چارچوب قانونی و نهادهای پشتیبان امری ضروری است. این محصول جدید از طریق جمع‌آوری پس‌اندازهای خصوصی و هدایت آنها به سمت فرصت‌های سرمایه‌گذاری، به فرآیند شکل‌دهی بازار کمک کرده و منجر به عمیق‌تر شدن بازار سرمایه می‌گردد. در این حالت علاوه بر جلوگیری از ورود سرمایه به بخش نامولد و کمک به نظام اقتصادی کشور، استفاده از آن برای تأمین مالی نیروهای مسلح منجر به تقویت زیرساخت‌های دفاعی کشور با سرمایه بخش خصوصی خواهد شد. از آنجا که طبق مطالعات گسترده کتابخانه‌ای و استناد به مقالات معتبر میتوان ابراز کرد که ابزارهای مالی اسلامی (صکوک) انواع مختلفی دارند و مهمترین آنها شامل اوراق مرابحه، اوراق اجاره، اوراق مشارکت، اوراق سلف، استصناع، اوراق منفعت و اسناد خزانه اسلامی هستند که به اجمال هریک از آنها تشریح گردیدند، لذا انتخاب بهترین آنها برای تأمین مالی نیروهای مسلح امری واجب و به نظر خبرگان، کارشناسان و اساتید این عرصه نیاز دارد.

طبق نظرخواهی چند مرحله‌ای از خبرگان، مهمترین عوامل تاثیرگذار برانتخاب این اوراق را می‌توان از منظرهای زیر برشمرد. ۱- از منظر تأمین مالی کننده(سرمایه‌گذاران) ۲- از منظر نهادهای مکمل ۳- از منظر شرایط کلان اقتصادی. لذا توجه و تجزیه و تحلیل این متغیرها می‌تواند راه‌های رسیدن به بهترین منابع تامین مالی اسلامی نیروهای مسلح را به ما نشان دهد که هدف اصلی این پژوهش می‌باشد. بر اساس نتایج به دست آمده، توجه به بازدهی و قابلیت نقد شونده‌گی برای تامین کنندگان مالی(سرمایه‌گذاران) جهت سرمایه‌گذاری در طرح‌ها و پروژه‌ها به حساب می‌آید. همچنین پائین بودن هزینه‌ی انتشار و سطح ریسک، رشد اقتصادی مبتنی بر دانش جدید مهمترین معیارها از نظر نهادهای مکمل (در مقام مشاور) و انطباق با شرایط گوناگون تورمی رکودی، جذب مشارکت حداکثری و جذب سرمایه‌گذاری خارجی مهمترین معیارهای کلان اقتصادی محسوب می‌شوند. بر اساس نتایج به دست آمده در قسمت قبل اوراق مشارکت، اوراق استصناع و اسناد خزانه اسلامی به ترتیب رتبه‌های اول تا سوم را با توجه به معیار تأمین مالی کننده (خریداران اوراق مالی اسلامی) کسب کرده‌اند. از آنجایی که در عمده فعالیت‌های اقتصادی بر اساس نظریه عقلانی بودن افراد، نرخ بازده و نقد شونده‌گی در صدر توجه فعالان اقتصادی قرار دارد، خریداران اوراق مالی اسلامی نیز به دنبال آن دسته از اوراق هستند که بازدهی و نقد شونده‌گی آنان را حداکثر کند و چون آشنایی بیشتری با اوراق مشارکت دارند، در سبد خرید خود این اوراق را بیشتر مورد توجه قرار داده و از لحاظ بازدهی و نقد شونده‌گی اولویت بیشتری به آن داده‌اند. همچنین در تطابق با معیار نهادهای مکمل، اگر سطح هزینه را یکسان فرض کنیم ذکر این نکته لازم است که اوراق سلف، اجاره و مراحه بیشترین ریسک مربوط به عدم جمع‌آوری وجوه را دارند، چرا که در این اوراق، بحث (پیش) خرید و یا اجاره یک یا چند کالا و ... مطرح است ولی در اسناد خزانه اسلامی، اوراق مشارکت و استصناع بحث شراکت مطرح است که نیاز نیست حتماً مبلغ به میزان دقیق جمع‌آوری و بعد قرارداد بسته شود و از سطح هزینه کمتر برخوردار می‌باشند لذا رشد اقتصادی بیشتری را به همراه دارند. در نهایت، طبق نظر خبرگان با توجه به مهمترین معیارهای کلان اقتصادی اوراق مشارکت و اسناد خزانه اسلامی از نظر انطباق با شرایط گوناگون تورمی رکودی و جذب مشارکت حداکثری و جذب سرمایه‌گذاری خارجی بیشترین تطابق را با تحول اساسی در نظام کلان اقتصادی کشور برای ارتقا در بهره‌وری و رشد و کاهش آسیب‌پذیری از مخاطرات داشته‌اند. همچنین از آنجایی که این اوراق به صورت مشارکتی انتشار یافته و زمینه‌ی استفاده آنها در اقتصاد ایران سابقه بیشتری دارد، احتمال آن می‌رود که طبق نظر خبرگان، برای طرح‌ها و پروژه‌های زیرساختی دفاعی با استقبال بیشتری روبرو شده و منابع مالی بیشتری را جمع‌آوری کنند. تأمین مالی اسلامی(صکوک) مستلزم فراهم آوردن منابع برای اهداف مولد و

واقعی مانند تأمین مالی پروژه‌های است و نه برای فعالیت‌های احتکاری. بدین ترتیب ابزار تأمین مالی اسلامی قابلیت بالقوه در مشارکت به سوی ثبات مالی را به نحو مطلوبی دارا بوده و آن را به طور مؤثری در عمل نشان می‌دهد. علاوه بر این، در کشورهای اسلامی که اوراق قرضه ممنوع است و بانک مرکزی نمی‌تواند از طریق خرید و فروش اوراق قرضه، سیاست پولی عملیات بازار باز را داشته باشد، می‌تواند از طریق خرید و فروش اوراق مالی اسلامی این کار را انجام دهد. به این معنا که در زمان رکود که تصمیم بر سیاست پولی انبساطی دارد، وارد بازار ثانوی اوراق شده با پیشنهاد قیمت بالاتر به خرید اوراق در دست مردم و بانک‌های تجاری اقدام کرده، این ترتیب حجم پول جامعه و قدرت اعتباری بلنک‌ها را افزایش می‌دهد. در زمان رونق (تورمی) نیز به منظور اجرای سیاست پولی انقباضی، با کاهش قیمت اوراق به فروش آنها اقدام کرده، مازاد نقدینگی در دست مردم و بلنک‌های تجاری را جذب می‌کند. حال نتیجه نهایی اینکه با توجه به استقبال تأمین کنندگان مالی (سرمایه‌گذاران) و نهادهای مکمل در شرایط کلان اقتصادی، خرید اوراق مشارکت، اسناد خزانه اسلامی و اوراق استصناع از بهترین اوراق تأمین مالی اسلامی برای نیروهای مسلح بوده که در استفاده از آنها در نهایت نتایج مطلوبی در اقتصاد جامعه دارد.

در مقایسه پژوهش با پژوهش‌های دیگر داخلی باید عنوان کرد که نتایج بدست آمده با نتایج بدست آمده از پژوهش اسماعیلی و علوی (۱۳۹۹) عبدی و همکاران (۱۳۹۸) ندروی و همکاران (۱۳۹۸) همراستا بوده و به ضرورت تأمین مالی اسلامی تاکید گردیده است. اما متغیرهای این پژوهش با روش دلفی فازی و فرایند تحلیل رتبه‌ای برای اولین بار نتایج جدیدی را رقم زده که بسیار می‌تواند تاثیرگذار باشد و راه‌های مناسبی را برای تأمین مالی اسلامی پیش روی استفاده کنندگان قرار دهد. در مقایسه با پژوهش‌های خارجی نتایج پژوهش هدریکسون و همکاران (۲۰۱۸) فریدمن و همکاران (۲۰۲۲) با متغیر اول (از منظر تأمین کننده مالی) تا حدودی همپوشانی داشته اما آنها متغیر دوم و سوم را اشاره ننموده‌اند.

لذا با توجه به موارد ذکر شده پیشنهاد می‌گردد

۱- توجه به اینکه هزینه‌های نیروهای مسلح اجتناب ناپذیر است و حتی کاهش آنها می‌تواند ضربات جبران ناپذیر به کشور بزند و همچنین برای جلوگیری از وارد شدن فشار به اقتصاد دولت از مهمترین روش‌های تأمین مالی اسلامی (صکوک) شامل خرید اوراق مشارکت، اسناد خزانه اسلامی و اوراق استصناع استفاده نمایند.

¹ -Hendrickson et al.

² -Friedman

۲- ارتش جمهوری اسلامی ایران (نیروهای مسلح) با اعمال روش‌های اقتصاد مقاومتی در سازمان، استفاده از روش‌های تامین مالی اسلامی و در نهایت کاهش اتکا به بوجه دولتی و ... بر اقتدار اقتصادی خود و کشور کمک نمایند.

۳- استفاده از این اوراق برای تامین مالی نیروهای مسلح می‌تواند با استقبال سرمایه‌گذاران روبرو شود به شرط آنکه برای آگاهی افراد نسبت به آن نیز فعالیت‌هایی صورت گیرد. لذا پیشنهاد می‌شود برای تامین مالی نیروهای مسلح از این طریق تبلیغات اصولی و در سطح کلان صورت پذیرد.

اینکه سالیان سال از اوراق مشارکت، اسناد خزانه و اوراق استصناع و ... در تامین مالی نیروهای مسلح حتی به مقدار محدود استفاده می‌شود شاید نشان از ماهیت هزینه‌های نظامی، عدم آشنایی کافی مردم و نیروهای مسلح به این نوع منابع تامین مالی و مباحث و عوامل عمده ای است که تاکنون راجع به آن تحقیق عمیقی انجام نشده است و این موضوع کماکان مشکل اساسی تامین مالی نیروهای مسلح است و می‌تواند به عنوان موضوع پژوهش در تحقیقات بعدی مورد توجه قرار بگیرد.

محدودیت‌ها: در مورد محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به این نکته اشاره نمود که به خاطر جلوگیری از وسعت دامنه پژوهش و همچنین کاهش کیفیت آن، پژوهش حاضر فقط بر حسب نظر سنجی نمونه‌ای از کارشناسان و خبرگان بنا نهاده شده است و در آن از تحلیل و سنجش اطلاعات و داده‌ها و مقایسه تامین مالی نیروهای مسلح در کشورهای اسلامی استفاده نشده است، لذا به پژوهشگران آتی پیشنهاد می‌شود که پژوهش را بر مبنای تحلیل و سنجش اطلاعات و داده‌ها و مقایسه بین‌المللی آنها انجام داده و نتایج را با این پژوهش تطبیق و آنرا اطلاع رسانی نمایند.

منابع داخلی:

- توحیدی، محمد و یارمحمدی، رضا (۱۳۹۸). نوع‌شناسی و طبقه‌بندی اوراق بهادار اسلامی (صکوک) از منظر معیارهای گوناگون. فصلنامه علمی اقتصاد و بانکداری اسلامی، ش ۲۸، ص ۴۱-۷۶.

- حسینی، سید محمود و داوودیان، امیرحسین (۱۳۹۰). اولویت‌بندی روش‌های تامین مالی پروژه‌های پالایشگاهی ایران. چشم‌انداز مدیریت مالی، شماره ۳، ص ۶۹-۸۲.
- خان‌احمدی، علی، مالکی‌فرد، اسدالله و نادری، وحید (۱۳۹۵). روش تحقیق و پژوهش پیشرفته، چاپ دوم، تهران، انتشارات مانز.
- خوانساری، رسول؛ سیاهکارزاده، محمدسجاد و اصغری، مجید (۱۳۹۱). بررسی فقهی امکان بکارگیری سوآپ نکول اعتباری و ورق اعتباری در مدیریت ریسک اعتباری بانکها. تحقیقات مالی اسلامی، شماره ۱، ص ۱۳۹-۱۱۳.
- عباسیان، عزت‌الله؛ امینی، پرویز و علیزاده، حمید (۱۳۹۴) اقتصاد دفاعی در نیروهای مسلح و تأثیر آن بر رشد اقتصادی ایران. فصلنامه راهبرد و مجلس، دوره ۲۲، شماره ۸۳.
- عمادی، سید جواد و خمیس‌آبادی، زینب (۱۳۹۶) آسیب‌شناسی چالش‌های تأمین مالی اسلامی با تأکید بر اوراق صکوک. مجله علمی تخصصی رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، شماره ۲، ص ۳۳- ۱۶.
- فراهانی‌فرد، سعید (۱۳۸۸). صکوک سلف؛ ابزاری مناسب برای تأمین مالی و پوشش ریسک. فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی، شماره ۳۳، ص ۳۲-۷.
- کاوند، مجتبی (۱۳۹۶). طبقه‌بندی ابزارهای مالی اسلامی (صکوک). مرکز پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی سازمان بورس و اوراق بهادار، کد گزارش: ۲۰۱۷-۱۴-۹۶-گلخندان، ابوالقاسم (۱۳۹۵). برآورد تابع تقاضای مخارج دفاعی در ایران. فصلنامه علوم و فنون نظامی، شماره ۳۶، ص ۵۵-۲۹.
- لشکری، محمد و بهزاد ارجمندی، مریم (۱۳۹۱). بررسی روش‌های تأمین مالی در سیستم اسلامی با تأکید بر صکوک. فصلنامه اقتصاد و بانکداری اسلامی دوره، شماره ۱، زمستان ۱۳۹۱.

- منتظری، آریتا؛ همتی، محبوبه و منتظری، آرشینا (۱۳۹۱) بررسی روش‌های تأمین مالی سنتی و نوین و مروری جامع بر روش نوین تأمین مالی اسلامی (صکوک) (اولین همایش ملی حسابداری و مدیریت، نور، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نور).
- موسویان، سید عباس و حدادی، جواد (۱۳۹۱). کاربرد ابزارهای پروژه‌محور اسلامی (صکوک) در تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌های بخش نفت و گاز. فصلنامه معرفت اسلامی، شماره ۱، ص ۴۷-۷۲.
- دشتبانی، یاور، ملابهرامی، احمد (۱۳۹۷)، الگوی مطلوب تأمین مالی نیروهای مسلح در ایران، کاربرد روش تصمیم‌گیری چندمعیاره بر اساس تجربه کشورهای منتخب. فصلنامه اقتصاد دفاع دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، گروه منابع و اقتصاد دفاع سال سوم، شماره نهم، پاییز ۹۷، صص ۳۸-۹.
- رادسر، مصطفی. محمدی، مهدی و پیوسته، علی اکبر (۱۴۰۱). تأثیر سرمایه اجتماعی بر پیاده‌سازی ارکان اقتصاد مقاومتی در سازمان‌های نظامی با در نظر گرفتن نقش میانجی رویکرد مدیریت جهادی، ش ۱ ص ۷۰-۹۷.
- عزیزی، محمد. بوداقی، علی. حسن پور، محمد و حسینی، سیدصمد (۱۴۰۰). تأثیر سرمایه اجتماعی سازمانی بر ظرفیت انطباق‌پذیری سازمانی. فصلنامه مطالعات رفتار سازمانی، سال چهارم، شماره ۳ (۱۴) صص ۱۴۵-۱۷۴.
- موسویان، سید عباس؛ وثوق، بلال و فرهادیان آرانی، علی (۱۳۹۲). شناخت و رتبه‌بندی ریسک‌های ابزارهای مالی اسلامی (صکوک). اندیشه‌ی مدیریت راهبردی، شماره ۱۳، ص ۱۸۷-۲۱۲.
- نظری‌پور، محمدتقی (۱۳۸۴) اوراق بهادار استصناع برای سیاست پولی. فصلنامه تخصصی اقتصاد اسلامی، شماره ۲۰.

- نوروزی، محسن (۱۳۹۲). بررسی اصول و ویژگیهای نظام تأمین مالی اسلامی در مقایسه با نظام تأمین مالی متداول و ارائه روش تأمین مالی مناسب برای ایران. (رساله کارشناسی ارشد). دانشگاه پیام نور واحد مرکز تهران، ایران.
- یارمحمدی، رضا؛ آذر، عادل و مصباحی مقدم، غلامرضا (۱۳۹۶). شناسایی و اولویتبندی معیارهای تأمین مالی مطلوب در بازار سرمایه اسلامی از منظر اقتصاد مقاومتی. دوفصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات اقتصاد اسلامی، سال نهم، شماره ۲، ص ۸۷-۱۱۶.

• منابع لاتین

- Al-Amin, Muhammad and Al-Bashir, Muhammad (2008), Sukuk Market: Innovation and Challenges, *Islamic Economic Studies*, Vol 1.5, No.2, January.
- Anisa, D., & Santoso, R. (2020). The Role of Islamic Bonds (Sukuk) toward Indonesia Economy. *Review (JIBER)*, 3(1), 43-48..
- Adeel Javed and Fida, N, Keow (2020), W, C, C., & 11 and Richardson, S. "Intellectual capital and Business performance in Malaysian Industries". *Journal of Intellectual Capital*, Vol. 1, No. 1, pp. 85-100.
- Bontis, N. (2012). "National Intellectual Capital Index: A United Nations initiative for the Arab region". *Journal of Intellectual Capital*, 6 (3), 1-33.
- Cizakca, Murat (2010), Domestic borrowing without the rate of interest: gharar and the origins of sukuk. [Mpra.ub.uni-muenchen.de/23205](https://mpra.ub.uni-muenchen.de/23205).
- Ghassan, H. B., & Krichene, N. (2017). Financial Stability of Conventional and Islamic Banks: A Survey. *MPRA_paper_82372.pdf*. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/82372/>
- Friedman,g.Stravoice, J. (2022). Is higher education ready for knowledge management? *The International journal of educational management*1497): 325-333.

- Hendrickson, B.C., Chung, L.H. & Wan, C.Y. (2018). “Management accounting in Singapore”, *Management Accounting*, 29-32.
- Javed, A., & Fida, B. A. (2015). Islamic project financing in Pakistan: Current challenges and opportunities ahead.
- Powell, C. (2003). The Delphi technique: myths and realities. *41(4)*, 376-382. *Journal of advanced nursing*.
- Roncalli, T.(2020). Handbook of financial risk management. Florida: Chapman and
- Hall/CRC.
- Ren, S., Zhang, X.(2022) Chooser Option Pricing based on Black-Scholes Model and Monte-Carlo Simulations. *BCP Business & Management*,32,63-71.
- Kevin, S. (2024). Commodity and financial derivatives. India: PHI Learning Pvt. Ltd.
- West, J. (2013). Islamic finance and the resources sector: A natural fit for project finance. *Journal of Islamic Economics, Banking an Finance*, 9(2), 9-26.